

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

צירוף פסולים מחמת קורבה

(כ"ב א') משנה: אב ובנו שראו את החודש ילכו (שניהם). לא שמצטרפין זה עם זה, אלא שאם ייפסל אחד מהם (ייכשל בפיו כשיבדקוהו), יצטרף השני עם אחר.¹ רבי שמעון אומר: אב ובנו וכל הקרובין כשרין לעדות החודש (ומצטרפים זה עם זה).

אמר רבי יוסי (כת"ק): מעשה בטוביה הרופא שראה את החודש בירושלים, הוא ובנו ועבדו משוחרר (שדינו כגר וכשר לעדות) וקבלו הכהנים אותו ואת בנו, ופסלו את עבדו (משום שאינו ישראל מיוחס). וכשבאו לפני בית דין, קבלו אותו (את טוביה הרופא) ואת עבדו, ופסלו את בנו (כת"ק שקרובים פסולים לעדות).

אמר טבי בריה דמרי טבי אמר מר עוקבא אמר שמואל: הלכתא כרבי שמעון.²

שיטות הראשונים

אב ובנו שראו את החודש: פסקו הרמב"ם והמאירי כתנא קמא וכרבי יוסי, שקרובים אינם כשרים לעדות החודש. ודלא כרבי שמעון שהתיר בקרובים.³

פסולים מחמת עבירה

משנה: אלו הן הפסולין (לעדות החודש): המשחק בקוביא (ואמור רבנן אסמכתא לא קניא, והרי הם גזלנים מדרבנן⁴). ומלוי בריבית, ומפריחי יונים (והיינו גם כעין קוביא), וסוחרי שביעית (שעושים סחורה בפירות שביעית⁵), ועבדים כנעניים (ופסולם מן התורה, ק"ו מאשה).

זה הכלל: כל עדות שאין האשה כשירה לה (להעיד בה), אף הן אינן כשרין לה.

ומדייק, הא אשה כשירה לה (כגון להעיד על מיתת אדם להשיא אשתו, ועל סוטה שנטמאת בסתירה שלא תשתה), אף הן (פסולי עדות דרבנן) כשרין לה.

¹ כתב המאירי (ד"ה המשנה השישית), ואף על פי שאמרו מה שנים נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה, אף מאה נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה, דוקא כשבאו כולם להעיד; אבל אב ובנו לא הלכו על דעת שיצטרפו שניהם לעדות אחת, וכשהוכחש הראשון עדותו של שני, עדות אחרת היא. ואם לא כן אף אחד מהם לא היה ראוי להעיד. ואף בדיני נפשות אנו מכשירים בדרך זה. ויש חולקין בדיני נפשות הואיל ומכל מקום להעיד באו, אע"פ שלא להעיד כאחד באו ובעדות החדש הוא שהקלו. ור' בהרחבה ב'שקל הקודש' (הל' קידוש החודש ב,א, 'ביאור ההלכה', ד"ה אב ובנו).

² במסורת הש"ס כתב בשם ספרים אחרים: אין הלכה כרבי שמעון. וגירסה זו יותר מתאימה לפסיקת הראשונים הפוסלים קרובים להעיד. ר' להלן.

³ מקורות: רמב"ם (הל' קידוש החודש ב,א). מאירי (ד"ה המשנה השישית).

⁴ דמדאורייתא אינו קרוי גזלן אלא החוטף מיד איש, כמש"כ (שמואל ב, כג,א) "וַיִּגְזַל אֶת הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי", בעל כרחו (ב"ק ע"ט ב').

⁵ דרחמנא אמר (ויקרא, פר' בהר, כהו) "לְאֶכְלָהּ", ולא לסחורה (עבודה זרה ס"ב א'). ולפי שנחשדו כל אלו לעבור על דת מחמת ממון, חשדום להיות מעידים שקר על ידי ממון ושוחד.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

אמר רב אשי: זאת אומרת גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה (להתירה להינשא⁶).

שיטות הראשונים

הפסול לעדות מדברי סופרים: כתב הרמב"ם "וְכָל הַפְּסוּל לְעֵדוּת מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא כָּשֵׁר מִן הַתּוֹרָה, פְּסוּל לְעֵדוּת הַחֵדֶשׁ."⁷

גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה: כתב הרמב"ם "וְכֵן הַפְּסוּל בְּעֵבֶרָה מִן הַתּוֹרָה: אִם בָּא לְהַעֲיֵד לְאִשָּׁה שְׂמֵת בְּעֵלָהּ - אֵינוֹ נֶאֱמָן; וְאִם הָיָה מְסִיחַ לְפִי תַּמּוּ - נֶאֱמָן: אֵין זֶה פְּחוּת מִן הַגּוֹי. אֲבָל פְּסוּל מִדְּבָרֵיהֶם נֶאֱמָן לְעֵדוּת אִשָּׁה."⁸

ראה את החודש ואינו יכול להלך

(כ"ב א') **משנה:** מי שראה את החודש, ואינו יכול להלך (כגון זקן או חולה), מוליכים אותו על החמור (אפילו בשבת).
ואם צודה להם (אם יש אורבים בדרך) לוקחין בידן מקלות (ושאר כלי זיין). ואם הייתה דרך רחוקה לוקחין בידים מזונות. שעל מהלך לילה ויום (שיוכלו להגיע לפני סוף השבת) מחללין את השבת ויוצאין לעדות החודש.⁹

הדרן עלך ארבעה ראשי שנים

⁶ ודווקא גזלן דדבריהם. אבל גזלן דאורייתא דחציף לעבור בפרהסיא, לא הכשירו חכמים לעדות אשה. ואע"פ שהכשירו את העבד ואת האשה, דפסולי דאורייתא. רש"י.

⁷ כגון משחק בקוביא, ומלוה ברבית אפילו ברבית שאין קצוצה שהוא מדרבנן, וגם הלוה נפסל (ריטב"א), ומפריחי יונים, וסוחרי שביעית אפילו בסחורה שאין אסורה אלא מדרבנן, ובשביעית בזמן הזה שהוא מדרבנן. וכן הרועים בהמה דקה והחמסנים (ירושלמי). 'דרך אמונה'. מקורות: רמב"ם (הל' קידוש החודש ב,א).

⁸ וריטב"א כתב: ומיהו אפשר דבמסית לפי תומו אפילו גזלן של תורה כשר לעדות, וכדמכשרינן בגוי המסית לפי תומו. וכן כתב הרי"ף בשילהי מסכת יבמות (מו ב בדפיו). מקורות: רמב"ם (הל' גירושין יב,ז).

⁹ פי' שלא לעדים בלבד ניתנה לחלל שבת, אלא אף הגורם להעיד עדותם; דבקריאה הוא דתלי רחמנא החילול. וקתני שלא סוף דבר שמוליכים אותו על החמור, דאיכא מחמר דאורייתא, שהוא בלאו ואין בו מיתה וכתר, אלא אף מקלות ומזונות לוקחין בידם דאיכא לאו ומיתה בעלמא. והיתר הכתוב לזו נצרכה, דאילו על הליכת העדים חוץ לתחום איסורא דרבנן הוא, דהא קיימא לן דתחומין דרבנן, ואפילו כל תחומין עד כמה פרסאות, ולא סוף דבר י"ב מילין כדמשמע בירושלמי (עירובין פ"ג ה"ד), דגמרא דילן פליג עלה (וראה מש"כ בהרחבה ב"נתיבי הלכה" עירובין, ריש פרק מי שהוציאוהו, מ"א ב'). ריטב"א.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

פרק שני

אם אינן מכירין

כשרות המעיד על חידוש הלבנה והעדות עליו

(כ"ב א') **משנה:** אם אינן מכירין אותו (אם אין ב"ד הגדול מכירים את העד אם נאמן וכשר הוא) משלחין עמו (ב"ד שבעירו יצד) אחר להעידו (בפני ב"ד הגדול).

בראשונה היו מקבלין עדות החודש מכל אדם. משקילקלו הבייתוסים (ששלחו עדי שקר להטעות את ב"ד) התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המכירין.

(כ"ב ב') (ואמרינן) מאי 'אחר', חד. וחד מי מהימן (להכשירו לזה בחזקת נאמן)?! **והתניא:** מעשה שבא הוא (העד שראה הלבנה) ועדיו עמו (בשבת) להעיד עליו (משמע שהיו שניים)!

אמר רב פפא: מאי 'אחר', זוג אחר.

הכי נמי מסתברא, דאי לא תימא הכי 'אם אינן מכירין אותו', מאי אותו? אילימא אותו חד, וחד מי מהימן? "מִשְׁפָּט" כתיב ביה!⁴⁰ אלא מאי אותו הזוג, הכי נמי מאי אחר? זוג אחר.

וחד לא מהימן?! **והתניא:** מעשה ברבי נהוראי שהלך אצל העד להעיד עליו בשבת באושא (כשישבה סנהדרין שם, ושם היו מקדשין את החודש)!

אמרי: רבי נהוראי סהדא אחרינא הוה בהדיה (המכיר את העד), והא דלא חשיב ליה, משום כבודו של רבי נהוראי. רב אשי אמר: רבי נהוראי, סהדא אחרינא הוה באושא, ואזל רבי נהוראי לאצטרופי בהדיה.

אי הכי מאי למימרא?

מהו דתימא מספיקא לא מחללינן שבתא, קמ"ל.

כי אתא עולא (מארץ ישראל לבבל) אמר: קדשוה לירחא במערבא.

אמר רב כהנא: לא מיבעיא עולא דגברא רבה הוא דמהימן, אלא אפילו איניש דעלמא נמי מהימן (להעיד שקידשו ב"ד את החודש). מאי טעמא? כל מילתא דעבידא לאגלווי לא משקרי בה אינשי.

תניא נמי הכי: בא אחד בסוף העולם ואמר קידשו בית דין את החודש, נאמן.

⁴⁰. תהילים פאה: פי חק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

נאמנות עד אחד להעיד על הכרת עדים: בראשונים מובאת גירסה לפיה עד אחד נאמן.⁴¹ וכתב הריטב"א, אבל מסקנא דגמרא דילן הכא, דעדיו דוקא, ובעינן תרי כעין פסולא דאורייתא.⁴² וכן פסקו רמב"ם והמאירי.⁴³

חילול שבת כשיש רק עד אחד על הכרת העדים: כתב הרמב"ם "כִּשְׁם שְׁמַחֲלָלִים הָעֵדִים שְׂרָאוּ אֶת הַחֲדָשׁ אֶת הַשַּׁבָּת, כִּף מַחֲלָלִים עִמָּהֶם הָעֵדִים שְׁמַזְכִּים אוֹתָם בְּבֵית דִּין אִם לֹא הָיוּ בֵּית דִּין מְכִירִים אֶת הָרוּאִים. וְאֶפְלוּ הָיָה זֶה שְׁמוּדִיעַ אוֹתָם לְבֵית דִּין עַד אֶחָד - הָרִי זֶה הוֹלֵךְ עִמָּהֶם וּמַחֲלֵל מִסַּפֵּק,⁴⁴ שְׁמָא יִמְצָא אַחַר וְיִצְטָרֵף עִמּוֹ." וכן מבואר בתוספות. ודעת הרא"ש שאין עד אחד מחלל שבת מספק.⁴⁵

שליח המודיע על קידוש החודש: כתב הרמב"ם "אִין הַשְּׁלוּחִין צְרִיכִין לְהִיּוֹתֵם שְׁנַיִם, אֶלְא אֶפְלוּ אֶחָד נֶאֱמָן. וְלֹא שְׁלִיחַ בְּלִבְד, אֶלְא אֶפְלוּ תִּגְר מְשַׁאֵר הָעַם שְׁבָא לְדַרְכוֹ וְאָמַר 'אֲנִי שְׁמַעְתִּי מִפִּי בֵּית דִּין שְׁקִדְשׁוּ אֶת הַחֲדָשׁ בְּיוֹם פְּלוֹנִי' - נֶאֱמָן, וּמִתְקַנֵּין אֶת הַמוֹעֲדוֹת עַל פִּיו; שְׁדָבַר זֶה - דְּבַר הָעֲשׂוּי לְהַגְלוֹת הוּא, וְעַד אֶחָד כִּשֶׁר נֶאֱמָן עָלָיו."⁴⁶

בא אחד בסוף העולם וכו' נאמן: כתב ריטב"א, יש שפירש, לרבות עד מפי עד. והרמב"ם כתב, "אֶפְלוּ תִּגְר מְשַׁאֵר הָעַם שְׁבָא לְדַרְכוֹ וְאָמַר 'אֲנִי שְׁמַעְתִּי מִפִּי בֵּית דִּין שְׁקִדְשׁוּ אֶת הַחֲדָשׁ בְּיוֹם פְּלוֹנִי' - נֶאֱמָן."⁴⁷

הודעת יום קידוש החודש

(כ"ב ב') **משנה:** בראשונה היו משיאין משואות. משקלקלו הכותים (והדליקו משואות שלא בראש חודש, להטעות בני הגולה), התקינו שיהו שלוחין יוצאין.

כיצד היו משיאין משואות: מביאין כלונסאות של ארז ארוכין וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן, וכורך במשיחה ועולה לראש ההר ומצית בהן את האור, ומוליך ומעלה ומוריד, עד שהוא רואה את חברו שהוא עושה כן בראש ההר השני, וכן בראש ההר השלישי... עד שהיה רואה כל הגולה לפניו כמדורת האש.

⁴¹ וחד מי מהימן והתניא וכו'. איכא נוסחי דגרסי: תני עידו. ולומר דכיון דמדאורייתא אין צריכין להעיד עליו כלל, ומדרבנן הוא דאצרוך מפני קלקול המינים, בעד אחד סגי. והכי איתא בירושלמי, דגרסי התם: ועד אחד נאמן, משלך נתנו לך. בדין הוא שלא יהו צריכין עדים, והן אומרין שיהא אחד נאמן כשניים.

⁴² וכדאמר רב פפא: מאי אחר? זוג אחר.

⁴³ מקורות: רמב"ם (הל' קידוש החודש ג,ג). תוספות ורא"ש (כ"ב א', ד"ה וחד). רשב"א, ריטב"א ור"ן (חי', ד"ה וחד). מאירי (כ"ב ב', ד"ה שלוחים אלו).

⁴⁴ כתב ב'שקל הקודש' (ס"ק טז), שאע"פ שכתב הרמב"ם (הל' מילה א,יב) גבי תינוק שנולד בין השמשות שאין דוחין את השבת מספק, שאני עדות החדש שעיקרה על ספק. דמנא לן שיקבלו עדותן ושלא יהא הכחשה, ומנא לן שהשני אומר אמת שמא משקר. ועיקר המצוה הוא הקידוש עצמו, והתורה אמרה שכל הצורך לזה דוחה שבת, וא"כ גם מספק מחללין. ויש אומרים דהני מילי בספק אחד; אבל אם יש ספק ספיקא, כגון שהולך להעיד על העד שהוא נאמן וספק אם ימצא עוד עד שם להעיד עליו, ואפילו אם ימצא, ספק אם יהיה עוד עד שיעיד על הלבנה, אין מחללין שבת. וצ"ע.

⁴⁵ שמה שמצינו באב ובנו שהולכים, הני מילי בעיקר עדות החודש. אבל להכירו, לא אזיל מספק. רא"ש (בתוספותיו). אמנם מדברי תוספות מבואר כדברי הרמב"ם, שאף אם נאמר שחד לא מהימן, מכל מקום מחלל את השבת לילך שם, שמא יצטרף עם אחר. מקורות: רמב"ם (הל' קידוש החודש ג,ג). תוספות ורא"ש (כ"ב א', ד"ה וחד).

⁴⁶ מקורות: רמב"ם (הל' קידוש החודש ג,ד).

⁴⁷ ודייק ב'שקל הקודש' (ס"ק פט) מדבריו, שעד מפי עד אינו נאמן, ודלא כריטב"א.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

כתב הרמב"ם "בראשונה, כשהיו בית דין מקדשין את החדש, היו משיאין משואות בראשי הקרים, כדי שיידעו הרחוקים. משקלקלו הכותים, שהיו משיאין משואות כדי להטעות העם - התקינו שיהיו שלוחים יוצאין ומודיעין לרבים. ושלוחים אלו אינם מחללין את יום טוב, ואין צריך לומר שבת; שאין מחללין את השבת לקימו אלא לקדשו בלבד.¹⁸ וכתב המאירי, שהתקינו שיהיו שלוחים יוצאים בכתב בית דין הידוע והניכר.¹⁹

¹⁸. כדילפינן בברייתא לעיל, כ"א ב', מ"אָשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם", על קריאתם (קידוש החודשים והמועדים) אתה מחלל, ואי אתה מחלל על קיומן (להודיע לבני הגולה).

¹⁹. מקורות: רמב"ם (הל' קידוש החודש ג,ח).